

توانایی صدور سالانه یک میلیارد دلار محصولات باغی و جالیزی وجود دارد

اشاره:

جمهوری اسلامی ایران، کشوری پهناور با تنوع آب و هوایی است. اقلیم‌های گوناگون در ایران سبب شده است که از نظر تولید محصولات زراعی و باغی، امکان پرورش انواع میوه‌ها، صیفی‌ها و سبزی‌ها در این سرزمین پهناور به وجود آید. تقریباً بخش قابل توجهی از گیاهان و نباتات اقلیم‌های گرم استوایی (میوه‌های گرمسیری) تا نباتات و گیاهان قابل پرورش در اقلیم‌های سرد (میوه‌های سردسیری) در ایران قابل کشت و پرورش می‌باشد. با وجود توانمندی‌های بالقوه و بالفعل در تولید و فرآوری محصولات باغی و جالیزی، هنوز ایران جایگاه مناسبی در بازارهای جهانی این محصولات به دست نیاورده است که از این رو ضرورت دارد موانع و مشکلات شناسایی و راهکارهای مناسب اتخاذ گردد. در این مقاله به بررسی صادرات میوه و تره‌بار ایران در سال‌های اخیر می‌پردازیم.

بیرمبای اطلاعات دریافتی از گمرک جمهوری اسلامی ایران، محصولات باغی و جالیزی به‌طور کلی در گروه دوم کالاهای صادراتی تحت عنوان محصولات نباتی دسته‌بندی می‌شود و شامل ۹ بخش می‌باشد که عبارتند از:	- دانه و میوه‌های روغن دار	(گروه ۰۸-) حدود ۴۸۲/۸ میلیون دلار است.
کالاهای صادراتی تحت عنوان محصولات نباتی دسته‌بندی می‌شود و شامل ۹ بخش می‌باشد که عبارتند از:	- انکمه‌ها، رزین‌ها و سایر مواد قابل یافت و سایر	اطلاعات مذکور برای سال ۱۳۷۷ نیز حاکی است، مجموع ارزش صادرات محصولات نباتی بالغ بر ۶۱۳ میلیون دلار بود که از این رقم ۴۳/۶ میلیون دلار مربوط به گروه سبزیجات، نباتات ریشه‌ای و... (گروه ۰۷-) و حدود ۱/۴
سبزیجات، نباتات ریشه و... میوه‌های خوراکی، پوست مرکبات	در این گروه از کالاهای، ارزش صادرات محصولات باغی و جالیزی (انواع میوه‌ها و سبزی‌ها و تره‌بار در مجموع ۵۹۸ میلیون و ۵۵۹/۱ هزار دلار در سال ۱۳۷۸ بود. چنانچه اطلاعات موردنظر در خصوص میوه‌ها و تره‌بار را جدا کنیم که در کدبندی تعرفه‌ها شامل تعرفه‌های ۰۷- و ۰۸- می‌شود، ارزش صادرات سبزیجات، نباتات ریشه و... (گروه ۰۷-) در سال ۱۳۷۸ به ۳۴/۵ میلیون دلار و ارزش صادرات میوه‌های خوراکی، پوست مرکبات	۵۴۸ میلیون دلار مربوط به میوه‌های خوراکی، پوست مرکبات (گروه ۰۸-) می‌باشد. این مقایسه اولیه نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۸ نه‌تنها مجموع ارزش صادرات محصولات نباتی نسبت به سال ۱۳۷۷ کاهش یافته، بلکه این کاهش
قهوه، چای، ماته و ادویه غلات محصولات صنعتی آردسازی، مالت		

به‌طور عمده از افت صادرات میوه‌های خوراکی ناشی شده است.

همین بررسی نشان می‌دهد که جمع محصولات نباتی صادراتی ایران از ۱۲۴۹/۹ هزار تن در سال ۱۳۷۷ به ۱۱۲۰/۷ هزار تن در سال ۱۳۷۸ رسیده که نشان‌دهنده کاهش وزنی صادرات محصولات مذکور نیز می‌باشد.

از لحاظ وزن، صادرات گروه سبزیجات، نباتات ریشه و... (گروه -۰۷) از ۳۴۲ هزار تن در سال ۷۷ به ۲۵۵/۴ هزار تن در سال ۷۸ و در همین حال صادرات گروه میوه‌های خوراکی، پوست مرکبات (گروه -۰۸) از حدود ۸۱۵/۳ هزار تن در سال ۷۷ به حدود ۷۷۸/۷ هزار تن در سال ۷۸ تنزل یافت. به عبارتی کاهش صادرات نه تنها در ارزش، بلکه در میزان (وزن) محصول صادراتی نیز رخ داده است.

چنانچه میانگین ارزش وزنی صادرات این محصولات مدنظر قرار گیرد، مشاهده می‌شود که متوسط ارزش هر تن محصولات نباتی صادراتی ایران از ۴۹۰/۴ دلار در سال ۱۳۷۷ به ۴۹۸/۸ دلار در سال ۱۳۷۸ رسیده است. به عبارتی متوسط ارزش هر تن محصول نباتی صادراتی کشور در سال ۱۳۷۸ حدود ۸/۴ دلار ترقی کرده است.

متوسط ارزش هر تن سبزیجات، نباتات ریشه‌ای و... (گروه -۰۷) صادراتی ایران در همین دوره زمانی از ۱۲۷/۹ دلار در سال ۷۷ به ۱۳۵ دلار در سال ۷۸ رسید که نشانگر افزایشی به میزان ۷/۱ دلار در هر تن می‌باشد. این مقایسه برای گروه میوه‌های خوراکی، پوست مرکبات (گروه -۰۸) نشان می‌دهد که ارزش هر تن محصول صادراتی در این بخش از ۶۷۲/۶ دلار در سال ۷۷ به ۶۲۰ دلار در سال ۷۸ رسیده است که نشانگر افت قابل توجه به میزان ۶/۱ دلار در هر تن می‌باشد.

بررسی مقایسه‌ای اماره‌های صادرات محصولات باغی و جالیزی گواه بر آن است که افت صادرات نه تنها به لحاظ وزنی، بلکه از لحاظ کاهش قابل توجه قیمت محصولات میوه‌ای در بازارهای جهانی نیز می‌باشد.

اطلاعات کارشناسی نشده دریافتی از گمرک جمهوری اسلامی ایران در خصوص صادرات انواع میوه نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۹ بالغ بر ۲۳۱/۵ هزار تن انواع میوه‌ها (گروه -۰۸) به ارزش ۸۴/۸ میلیون دلار و حدود ۱۶۰ هزار تن انواع محصولات جالیزی (گروه -۰۷) به ارزش ۲۷/۶ میلیون دلار صادر شده است. البته از آنجا که این اطلاعات کارشناسی نشده می‌باشد، نمی‌توان چندان به آنها اتکا نمود.

با توجه به آنکه آمارهای دریافتی از شبکه اینترنت نشان می‌دهد که در سال ۱۹۹۷ بالغ بر ۱۵ میلیارد دلار انواع میوه و تره‌بار در بازار جهانی مبادله شده است. سهم ایران در این بازار با حدود صادرات نیم میلیارد دلاری بسیار ناچیز است.

اما اطلاعات منتشره در کتاب «بانک اطلاعات کشاورزی ایران» (ویرایش سوم) که در اسفندماه ۱۳۷۷ انتشار یافته، نشان می‌دهد که میزان صادرات انواع تره‌بار و سبزی‌ها از ۳۹۰۵ تن در سال ۱۳۶۰ به ۵۶۰۳۶ تن در سال ۱۳۶۷ رسید. ارزش صادرات این محصولات در همین دوره زمانی از ۹۸ به ۲۹۰ میلیون ریال رسید. در نخستین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، میزان صادرات انواع محصولات جالیزی (تره‌بار و سبزی‌ها) از ۱۱۹۵۳ تن به ارزش ۱۶۷ میلیون ریال در سال ۶۸ به ۴۴۷۷۵ تن به ارزش ۳۱۵ میلیون ریال در سال ۶۹ افزایش یافت. صادرات این محصولات در سال ۱۳۷۰ به ۱۵۴۵۸۵ تن به ارزش ۱۲۳۷ میلیون ریال، در سال ۱۳۷۱ به ۱۲۴۳۱۳ تن به ارزش ۱۱۰۳ میلیون ریال، در سال ۱۳۷۲ به ۹۳۹۲۹ تن به ارزش ۹۰۶ میلیون ریال و در سال ۱۳۷۳ (سال تکمیلی برنامه اول) به ۲۶۹۲۱۲ تن به ارزش ۴۹۵۹۶ میلیون

ریال بالغ شد. بررسی ارقام مذکور در برنامه اول نشان می‌دهد که میزان صادرات محصولات جالیزی با افت و خیزهای مختلف از نظر وزن در سال ۱۳۷۳ بیش از دو برابر سال شروع برنامه (۱۳۶۸) بوده، اما ارزش ریالی محصولات صادراتی به لحاظ تغییر مبنای محاسبات (نرخ‌های ارز) در سال ۱۳۷۳ با در نظر گرفتن رشد قابل توجه میزان وزنی صادرات این محصولات، بیش از ۱۲ برابر شده است.

این آمارها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۴ صادرات انواع محصولات جالیزی (کد -۱۰۷) به یک سوم رقم سال قبل از آن رسیده که ناشی از تغییر سیاست ارزی کشور، پیمان‌سپاری و ضرورت بازگرداندن ارز حاصل از صادرات غیرنفتی به نظام بانکی کشور و فروش آن به نرخ صادراتی (هر دلار معادل ۳۰۰۰ ریال) بوده است. میزان صادرات محصولات جالیزی در سال ۱۳۷۴ به ۷۲۲۷۵ تن به ارزش ۱۶۷۵۶ میلیون ریال و در سال ۱۳۷۵ به میزان ۷۷۴۷۷ تن به ارزش ۱۶۱۰۲ میلیون ریال و در سال ۱۳۷۶ به ۲۲۸۸۷۰ تن به ارزش ۴۱۰۷۹ میلیون ریال ثبت شده است. افت ۶۰ درصدی میزان و ارزش صادرات محصولات جالیزی در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال قبل از آن ناشی از تغییر سیاست‌های ارزی

بود که در سال ۱۳۷۵ نیز این امر تداوم داشت، اما در سال ۱۳۷۶ سه برابر شدن وزن و ارزش صادرات محصولات جالیزی نسبت به سال ۱۳۷۵ نشان‌دهنده عادی شدن روند صادرات این محصولات و تسهیلات ارزی، پیمان‌سپاری، نرخ‌گذاری و... می‌باشد.

کارشناسان عقیده دارند که توان صادرات محصولات جالیزی ایران در حدود سالانه ۳۰۰ هزار تن به ارزش حدود ۵۰ میلیون دلار و نسوان صادرات میوه‌های خوراکی سالانه حدود ۸۰۰ هزار تن به ارزش ۵۵۰ میلیون دلار است. آنها عقیده دارند که این ارقام دست‌کم تا سه برابر سه سهولت قابل افزایش است.

بررسی آمارهای صادرات میوه‌های خوراکی نشان می‌دهد که میزان صادرات آن از ۳۱۸ تن در سال ۱۳۶۰ به ۳۵۵۹۵ تن در سال ۱۳۶۷ (در دوران جنگ تحمیلی) رسید و درآمد حاصل از آن طی همین مدت از ۳۵ به ۲۳۶ میلیون ریال بالغ شد.

در برنامه اول، صادرات میوه از نظر وزن و ارزش سیر صعودی داشت، به طوری که از ۳۲۲۵۴ تن به ارزش ۲۴۴ میلیون ریال در سال ۱۳۶۸ به ۷۴۶۵۰ تن به ارزش ۵۶۹ میلیون ریال در سال ۱۳۶۹ و سپس به ۲۳۱۷۳۳ تن به ارزش ۱۸۵۷ میلیون ریال در سال ۱۳۷۰ و

۱۳۴۹۶۲ تن به ارزش ۱۰۱۴ میلیون ریال در سال ۱۳۷۱ و ۲۴۲۸۸۹ تن به ارزش ۱۸۵۹/۸ میلیون ریال در سال ۷۲ ترقی کرد. در سال ۱۳۷۳ (سال تکمیلی برنامه اول) در مجموع ۲۱۹۵۲۵ تن انواع میوه به ارزش ۴۰۴۳۶ میلیون ریال به بازارهای جهانی صادر شد. رشد قابل توجه صادرات میوه در سال ۱۳۷۳ به علت افزایش نرخ ارز در بازار غیررسمی بود که صدور انواع میوه را با سودآوری قابل توجه روبه‌رو ساخت. اما همان‌گونه که اشاره شد، تغییر سیاست‌های ارزی در سال ۱۳۷۴ موجب افت صادرات غیرنفتی از جمله صادرات میوه نیز شد. در این سال در مجموع ۱۷۵۶۷۵ تن انواع میوه به ارزش ۳۳۴۳۸ میلیون ریال به بازارهای جهانی عرضه شد که در سال ۱۳۷۵ به ۱۴۹۶۴۱ تن به ارزش ۲۹۰۰۰ میلیون ریال و در سال ۱۳۷۶ به ۱۴۵۳۲۰ تن به ارزش ۲۷۱۲۴ میلیون ریال افت کرد.

در این آمارها میوه‌های مورد بررسی شامل انگور، سیب، گلابی، به، انار، عناب، خرمالو، توت، زردآلو، هلو و...، آلبالو و گیلان، گوجه و انواع آلو و سایر میوه‌ها می‌باشند.

چنانچه آمارهای سال ۷۳ را به عنوان توان بالفعل بازاریابی صادراتی محصولات جالیزی و باغی در نظر

بگیریم و با آمارهای سال ۷۸ به عنوان توان بالقول با شرایط متعادل و تثبیت شده در صادرات مقایسه کنیم، مشاهده می‌شود که در سال ۱۳۷۳ انگیزه کسب سود یا حتی با نگاه بدبینانه فرار سرمایه از کشور با روش صدور کالای غیرنفتی (به ویژه محصولات باغی و جالیزی) سبب شده است که صادرکنندگان بیش از ۲۱۹/۵ هزار تن انواع میوه و ۲۶۹/۲ هزار تن انواع محصولات جالیزی را بازاریابی و عرضه کردند. اما در سال ۱۳۷۸ که شرایط صادرات تقریباً تثبیت شده بود، ۲۵۵/۴ هزار تن محصول جالیزی و ۷۷۸/۷ هزار تن انواع میوه به خارج از کشور عرضه شد.

این مقایسه نشان می‌دهد که صادرات محصولات جالیزی با افت ۱۸ درصدی و محصولات باغی با رشد ۲۵۴/۷ درصدی مواجه شده است. صرف‌نظر از افت صادرات محصولات مذکور در سال ۱۳۷۸ نسبت به سال ۱۳۷۷، می‌توان این گونه نتیجه گرفت که بخشی از بازارهای صادراتی محصولات جالیزی در برنامه دوم تحت تأثیر عوامل گوناگون (تغییر مستمر سیاست‌های صادراتی، مشکلات حمل و نقل، رشد مصرف داخلی و...) از دست رفته است، اما در مقابل در صدور انواع میوه‌ها موفقیت چشمگیری به دست آمده است. صادرات این بخش تقریباً ۳/۵ برابر شده است، به عبارتی تلاش

صادرکنندگان برای بازاریابی و عرضه محصولات سالم و بازاریبند تا حدود زیادی با موفقیت مواجه بوده است. بررسی‌های آماری همچنین نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۳ صادرات سیب به میزان ۱۹۰/۲ هزار تن، انواع مرکبات به میزان ۶۴/۵ هزار تن (شامل ۲۵/۱ هزار تن پرتقال و ۳۶/۳ هزار تن نارنگی) و انار به میزان حدود ۱۶ هزار تن بخش قابل توجهی از میوه‌های صادراتی ایران را تشکیل داده است. این بررسی در سال ۱۳۷۸ نشان می‌دهد که صادرات پرتقال به ۱۳/۴ هزار تن (به ارزش حدود ۲/۴ میلیون دلار)، نارنگی به میزان ۵۴/۵ هزار تن (به ارزش حدود ۵/۵ میلیون دلار و سیب تازه به وزن حدود ۱۵/۸ هزار تن به ارزش ۱۶/۶ میلیون دلار از محصولات عمده باغی صادراتی بوده است. این مقایسه نشان می‌دهد که صادرات سیب تازه و پرتقال به شدت افت کرده و نارنگی افزایش یافته است.

اما صادرات میوه‌های باغی که از کد -۰۸۰۵/ شروع می‌شود، شامل پرتقال تازه یا خشک، به وزن ۱۳/۴ هزار تن به ارزش حدود ۲/۴ میلیون دلار، نارنگی، کلمانتین، ویکلینگ و غیره تازه یا خشک به وزن ۵۴/۵ هزار تن به ارزش ۵/۵ میلیون دلار، لیمو و لیموترش کوچک تازه یا خشک به وزن ۱/۶ هزار تن به ارزش ۶۲۱/۱ هزار دلار، گریپ‌فروت تازه یا خشک به وزن ۳۰۵/۲ تن به ارزش ۳۰/۵ هزار دلار، مرکبات تازه یا خشک که در جای دیگر مذکور با مشکول نباشد، به وزن ۱۲۷/۹ تن به

ارزش ۲۴/۷ هزار دلار، انگور تازه به وزن حدود ۱/۳ هزار تن به ارزش ۸/۶ ۲۶۰ هزار دلار، انگور خشک کرده به وزن ۹۴/۳ هزار تن به ارزش حدود ۹/۱ ۵۳ میلیون دلار، هندوانه تازه به وزن ۱۵۲ هزار تن به ارزش حدود ۱۵/۳ هزار تن به ارزش ۱۶/۶ میلیون دلار، گلابی و به تازه به وزن ۱/۴ هزار تن به ارزش ۸/۱ ۴۲۵ هزار دلار، زردآلوی تازه به وزن ۴/۱ هزار تن به ارزش ۲۵۸ هزار دلار، گیلان و آلبالوی تازه به وزن ۲/۳ هزار تن به ارزش بیش از ۵۳۷ هزار دلار، هلو، شلیل، شفتالوی تازه به وزن ۱/۹ هزار تن به ارزش بیش از ۴۵۳ هزار دلار، آلو و گوجه تازه به وزن ۲۴۳/۹ تن به ارزش ۵۹/۸ هزار دلار، توت فرنگی به وزن ۱۷۰/۸ تن به ارزش بیش از ۳۵ هزار دلار، تمشک، توت درختی و... به وزن ۵۳۲ کیلو به ارزش ۴۰۹ دلار، مورد صحرائی، ذغال‌اخته و غیره پخته به وزن ۱۱/۳ تن به ارزش ۱۱۵۶ دلار، کیوی تازه به وزن حدود ۱۲۰/۱ هزار تن به ارزش ۳/۱ میلیون دلار و سایر میوه‌های تازه که در جای دیگر مذکور یا مشمول نباشد، به وزن ۲۷ هزار تن به ارزش ۵۴۱/۳ هزار دلار قرار دارند. در مجموع می‌توان گفت، با وجود پراکندگی آمارهای مربوط به میوه و تره‌بار، هندوانه، سیب تازه، کیوی تازه، آلو و زردآلوی خشک بخش عمده صادرات محصولات باغی ایران را تشکیل می‌دهند.